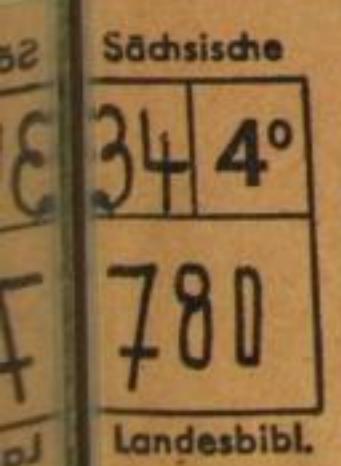

QUAESTIONES IOPHONTEAE.

SCRIPSIT
[Enwald]
O. WOLFF.
V

Beigabe zum Jahresbericht
der
Realschule und des Progymnasiums
zu
Meissen.

Sächsische
Landesbibliothek
Dresden

10. April 1961

Caput I.

De dissidio quod Sophocli seni cum Iophonte filio intercessisse dicitur.

De poetarum tragicorum vita cum non tam ab aequalibus auctoribus quam proximis demum post illos saeculis accurati commentarii scriberentur, fieri non potuit, quin ii, qui de illis viris accuratius disserere studerent, obscuros et vanos rumores saepius quam certa rerum monumenta sequi cogerentur. Huc accedit quod cum nossent plurimos quid lectu iucundum esset multo magis quam quid rerum veritati accommodatum curare, narrationes fabulosas plurimas excogitabant vel ab aliis prolatas propagabant. Per se igitur patet eorum quae ad nostram memoriam servata sunt singula quaeque summa cum diligentia examinare nos oportere, ut quae certo aut probabiliter dici posse videantur explorata testium fide a commentitiis quantum fieri potest segregemus. Qua in re diiudicanda ut omnino virorum doctorum sententiae saepissime in contrarias partes discedunt, sic in illis narrationibus, ubi vetera testimonia inter se valde discrepant, cum alii hoc argumento utantur ad illorum veritatem reiciendam, alii iis ita succurrere studeant, ut vel additis vel mutatis vel detractis nonnullis veri quandam speciem iis concilient. Et ipsa hac in re quam tractandam mihi proposui, quid de narratione qua Sophocles senex ab Iophonte filio in iudicium vocatus esse dicitur statuendum sit, multi reperiuntur qui coniecturis audacibus vel plane improbabilibus indulgeant.

Tradunt autem hanc narrationem quinque scriptores.

Cicero in libro de senectute cap. VII § 22 haec verba affert:

Sophocles ad summam senectutem tragedias fecit: quod propter studium cum rem familiarem neglegere videretur, a filiis in iudicium vocatus est ut quemadmodum nostro more male rem gerentibus patribus bonis interdici solet, sic illum quasi desipientem a re familiari removerent iudices. Tum senex dicitur eam fabulam, quam in manibus habebat et proxime scripserat, Oedipum Coloneum recitasse iudicibus quaesisseque, num illud carmen desipientis videretur. Quo recitato sententiis iudicum est liberatus.

Non multum ab eo discrepat Apuleius in Apologia p. 298:

Sophocles poeta Euripidi aemulus et superstes, vixit enim ad extremam senectam: cum igitur accusaretur a filio suomet dementiae, quasi iam per aetatem desiperet, protulisse dicitur Coloneum suam, peregregiam tragediarum, quam forte tum in eo tempore conscribebat, eam iudicibus legisse nec quidquam amplius pro defensione sua addidisse nisi ut audacter dementiae condemnarent, si carmina eius displicerent. Ibi ego comperior omnes iudices tanto poetae assurxisse, miris laudibus eum tulisse ob argumenti sollertiam et cothurnum facundiae, nec ita multum omnes abfuisse, quin accusatorem potius dementiae condemnarent.

1*

Plutarchus in libro de republica ab sene gerenda p. 785 haec narrat:

Σοφοκλῆς δὲ λέγεται μὲν ὑπὸ τῶν νιῶν παρανοίας δίκην φεύγων ἀναγνῶναι τὴν ἐν Οἰδίποδι τῷ ἐπὶ Κολωνῷ πάροδον, ἥτις ἐστιν ἀρχή εὐίππου ξένε'. Θαυμαστοῦ δὲ τοῦ μέλους φανέντος ὥσπερ ἐκ θεάτρου τοῦ δικαστηρίου προπεμφθῆναι μετὰ κρότου καὶ βοῆς τῶν παρόντων.

Simili modo Pseudo-Lucianus macrob. c. 24:

Σοφοκλῆς . . . ἀπεπνίγη, πέντε καὶ ἐνενήκοντα ξήσας ἔτη. οὗτος ὑπὸ Ἰοφῶντος τοῦ νιέος ἐπὶ τέλει τοῦ βίου παρανοίας κρινόμενος, ἀνέγνω τοῖς δικασταῖς Οἰδίπουν τὸν ἐπὶ Κολωνῷ, ἐπιδεικνύμενος διὰ τοῦ δράματος ὅπις τὸν νοῦν ὑγιαίνει, ὡς τοὺς δικαστὰς τὸν μὲν ὑπερθαυμάσαι, καταψηφίσασθαι δὲ τοῦ νιοῦ αὐτοῦ μαρίαν.

Longe aliter vitae Sophoclis scriptor § 13 (secundum Iahni editionem) tradit:

Φέρεται (sic cum Dindorfio et Bergkio pro tradito verbo φαίνεται scribendum est) δέ καὶ παρὰ πολλοῖς ἡ πρὸς τὸν νιὸν Ἰοφῶντα γενομένη αὐτῷ δίκη ποτέ. ἔχων γὰρ ἐκ μὲν Νικοστράτης Ἰοφῶντα, ἐκ δὲ Θεωρίδος Σικυωνίας Ἀρίστωνα, τὸν ἐκ τούτου γενόμενον παῖδα Σοφοκλέα τούτομα πλέον ἔστεογεν. καὶ ποτε ἐν δράματι εἰσήγαγε τὸν Ἰοφῶντα αὐτῷ φθονοῦντα καὶ πρὸς τὸν φράτορας ἐγκαλοῦντα τῷ πατρὶ ὡς ὑπὸ γῆρως παραφρονοῦντι· οἱ δὲ τῷ Ἰοφῶντι ἐπετίμησαν. Σάτυρος δέ φησιν αὐτὸν εἰπεῖν· εἰ μέν εἴμι Σοφοκλῆς οὐ παραφρονῶ· εἰ δὲ παραφρονῶ, οὐκ εἴμι Σοφοκλῆς, καὶ τότε τὸν Οἰδίποδα ἀναγνῶναι.

Plane autem neglegenda et reicienda est adnotatio, quae in scholiis ad Aristoph. Ran. v. 73 legitur, cum illa verba nomine Sophoclis addito (*εἰσήγαγε δέ ποιε Σοφοκλῆς* et q. s.) a Musuro ex loco modo laudato exscripta sint*), quod ante Hermannum (in edit. alt. Oed. Colon. p. XI) et Fritzschium (in Ranar. edit) neminem virorum doctorum vidiisse valde miror.

Videmus igitur ipsius narrationis apud omnes scriptores inconstantiam et perturbationem.

Iam quod ad aetatem attinet Cicero et Apuleius illam causam seni Sophocli fuisse referunt, ut etiam scriptor vitae tradit, Lucianus contra terminum accurate, Plutarchus denique nullum aetatis tempus affert; porro Plutarchus solus chori carmen designat, non tamen nomen rectum adhibet, cum stasimum primum, non parodum intellegi velit — qui error inde ortus esse videtur, quod iam illis temporibus in contextu Aristotelico parodi definitio falsa legebatur; — ceteri rem ita narrant ac si tota tragedia a Sophocle recitata sit. — Nam quod C. Fr. Hermannus Quaest. Oedip. p. 51 not. 39 Ciceronem de carmine potius quam de fabula loqui putat, eum errasse appetet,**) quoniam aperte legimus, senem fabulam recitasse iudicibus, ad orationem autem variandam tum carmen tota fabula ab eo nominatur pariter atque in libro de finibus V cap. I § 3 eadem tragedia carmen mollissimum vocatur, — deinde Cicero et Plutarchus filios, Apuleius filium patrem in ius vocasse tradunt, Lucianus et vitae auctor nomen Iophontis addunt.

Causam denique huius accusationis biographus et Cicero afferunt et ita quidem, ut alter dicat invidia in Sophoclem minorem, quem pater praeoptaret, Iophontem adductum esse, alter quod rem familiarem neglegere videretur, accusatum esse Sophoclem.

Igitur Cicero, Plutarchus, Lucianus, Apuleius varie quidem narrantes in hoc tamen consentiunt, Sophoclem senem, cum a filiis vel a solo Iophonte dementiae (*παρανοίας*) actione peteretur, recitata Oedipi Colonei fabula, sive intrega sive aliqua eius parte effecisse, ut iudicium sententiis liberaretur. His scriptoribus quanta fides tribuenda sit si quaerimus, non tam num vera esset ista narratio curavisce quam ad exempla eius rei quam tractandam sibi proposuerant augenda et amplificanda aptam recepisse appetet.***)

*) cf. Suid. ed. Bernhardy s. Σοφοκλῆς p. 838.

**) cf. Bode: hist. art. trag. I, p. 424 adn. 1. Nicolai: De Soph. Oel. consilio et aetate p. 24, adn. 2.

***) cf. Welcker. Gr. Trag. I, p. 264.

Itaque iam nostrum est, quid de hac narratione statuendum sit, accuratius quaerere.

Ac iam per se parum est verisimile, filium aetate iam proiectorem eo progressum esse impietatis atque impudentiae, ut parentis dignitatem, qui non solum propter ingenii facultatem eximiis aequalium laudibus celebraretur, sed etiam propter morum comitatem veneremque ab omnibus amaretur et diligenteretur, sic temere auderet violare eiusque senectutem foedissima vellet ignominia afficer. Nam Sophocles quin illo tempore, quo ab Iophonte accusatus esse dicitur, sanissimae mentis fuerit, quippe qui usque ad mortem in fabulis conscribendis occupatus fuerit, neminem esse puto qui dubitet, quod quidem vel ipso illius causae exitu luculentissime demonstratur.

Itaque vix credibile est — ut Boeckhius almonet in prooemio indic. lect. hibern. a. 1825/26 p. 6 eumque secutus Schultzius in vita Sophocl. p. 107 — rem ad iudices delatam neque in cognoscenda causa (*ἀναρρίσει*) ab archonte — eius enim hanc provinciam fuisse Pollux VIII, 89 docet: *δίκαι δὲ πρὸς αὐτὸν λαγγάροιται κακώσεως, παρανοίας . . .* — esse reiectam; sed ut actio dementiae ab Iophonte instituta sit, quae non alio consilio institui poterat, quam ut pater propter animi stuporem ac tarditatem bonorum administratione privaretur (cf. Hermanni Antiq. t. III. § 11, not. 23, Meieri caus. Att. p. 298, Platneri, Process u. Klagen bei d. Attik. t. II p. 243) — de furioso enim homine hic cogitari nequit — accuratius et diligentius in hanc causam inquire debuisse, non autem sola illa recitatione absolutum esse Sophoclem apparat.

Affert Dindorfius ad Aristophanis fragm. (tom. II p. 539 ed. Oxon.) similem de Aristophane traditam narrationem, quem biographus, cum a Cleone peregrinitatis accusatione (*ξερίας γραφῆ*) peteretur, absolutum esse narrat laudatis ex Odysseae libro α v. 215 et s.:

μήτηρ μέν τ' ἐμέ φῆσι τοῦ ἔμμεναι, αὐτὰρ ἔγωγε οὐκ οἶδ' et q. s.

Sane etiam haec causa, si unquam Cleo Aristophani *ξερίας γραφῆν* intendit, certorum argumentorum vi et documentis depellenda fuit.

Quod autem Dindorfius in vit. Soph. p. XLIII addit, non de poetica eius facultate dubitatum esse, sed de facultate bona administrandi, itaque si verum sit, quod Cicero tradat, rem familiarem propter studia poetica esse neglectam, recitata illa fabula accusationem Iophontis confirmatam esse potius quam refutatam, argutius quam verius disputatum videtur. Nam cum in hac *παρανοίας* causa — ut nomen indicat — res praecipua ac summa esset, ut reus sana mente se esse doceret, accusationem eum effugere opportuit, dummodo mentis integritatem demonstraret.

Neque quisquam negabit eum sana mente uti, qui fabulam paullo ante confidere et recitare possit. In fabula conficienda non in recitanda argumenti cardo versari mihi videtur, ita ut G. Hermanno (cf. eius edition. Oed. Col. prior. p. XI) assentiri nequeam, qui potuisse eum, ut integra mente se uti ostenderet, etiam fabulae multo ante conjectae carmen recitare contendit, nisi forte — ut Boeckhius l. l. adnotat — quis arte declamandi Sophoclem integritatem mentis demonstrare potuisse putat.

Huc accedit, quod causam, quam Cicero affert, parum aptam esse existimo. Nam Sophocles cum etiam superiore tempore in fabulas conscribendas studium et operam contulisset, iam dudum hanc ob rem a filio accusari potuit. Immo ex eo, quod Sophoclem ut desipientem a re familiari removere voluisse filius dicitur, Ciceronem ipsum vel eum ex quo ille hausit collegisse puto, senem rem familiarem neglegere visum esse.

Fritzschius in commentario ad Ar. Ran. conscripto etiam ob eam causam hac in re Ciceronem errasse contendit, quod Sophocles senex in Pacis fabula v. 698 cum Simonide saepe propter musam mercennariam repreheno comparatur et summa ei exprobratur avaritia (*ὅτι γέρων ὁν καὶ σαπρός ζέρδους ἔχατι καὶ ἐπὶ διπλὸς πλέοι*). Sed iocabundum potius quam malo in poetam animo Aristophanem hoc iecisse Bergkius monet in comment. de vit. S. p. XVIII et ante eum

Welcker. p. 268 not. 18 neque quidquam aliud perstrinxisse quam nimium tragoediarum scribendarum studium, quod quidem mercedis gratia fieri fingit.

Nihil autem mihi demonstrare videtur, quod C. F. Hermannus p. 54 l. 1. affert, ubi Dindorfium acerbissimis verbis impugnat, cum eum non erubuisse dicat de veritate huius narrationis dubitare. Iudices heliastas praesertim omnino non tam doceri quam delectari in iudicio voluisse concludi posse ex Aristoph. Vesp. versibus, ubi Philocleon iudicum fortunam praedicat, 566, 567:

*οἱ δὲ λέγοντις μύθους ἡμῖν, οἱ δὲ Αἰσώπου τι γέλοιον
οἱ δὲ σωάπτουντος οὐκέτι γελάσω καὶ τὸν θυμὸν κατάθωμαι*

et v. 579 et sequ.:

*καὶν Οἰαγδος εἰσέλθη φεύγων, οὐκ ἀποφεύγει ποὺν ἄντες ἡμῖν
ἐκ τῆς Νιόβης εἴπη δῆσιν, τὴν καλλίστην ἀπολέξας
καὶν αὐλητής γε νικᾷ δίκην, ταύτης ἡμῖν ἐπίχειρα
ἐν φορβειῇ τοῖσι δικάσταις ἔξοδον ηὔληστον ἀπιοῦσιν.*

Nam praeterquam quod etiam hac in re veritatis fidem non servasse videtur poeta, non video quid inde ad nostram causam explicandam lucremur. Priore enim loco nihil aliud dicitur quam reos ad iudicium animos delectandos et conciliandos iudicii aliquid protulisse, altero autem cuiuscunque generis artificibus artium suarum specimina in ipsis iudiciis exhibenda fuisse tanquam praemia solutionis. Nihil igitur haec cum nostro loco communia habent, cum non tam ludibrii causa fabulae partem recitasse Sophoclem quam ipsa recitatione documento uti voluisse antea demonstraverimus.

Itaque ad mentis integritatem declarandam tragoediam modo confectam optimum esse documentum non negaverim, quamvis in ipsa fabulae recitatione offendar, cum non legisse eam, sed argumenta allaturum fuisse Sophoclem existimaverim, unde se postremo tempore in hac fabula conscribenda occupatum fuisse appareret.

Auget vero suspicionem — ut iam Rankius in Aristoph. vit. p. CCLXXII adnotat — Aristophanis in Ranis silentium, ubi v. 73 et sequentibus in colloquio inter Herculem et Dionysum de Iophonte sermo est quaerentique Herculi, cur non Sophoclem meliorem Euripide poetam ex inferis reducat, fieri id nullo pacto posse ille respondet, cum iam explorare velit, quid filius in poesi efficere possit. Cum enim haec fabula Ol. 93 anno tertio paulo post Sophoclis mortem doctas sit, illa causa autem auctorum consensu ad extremam Sophoclis senectutem vel exitum vitae referatur — ut etiam Valerius Maximus in factorum et dictorum memorabilium libro VIII, 7, 12 sub ipsum transitum ad mortem Oedipum Coloneum scripsisse Sophoclem narrat — occasionem sane comicus non praetermisisset illius casus, qui mirum in modum omnium indignationem movere debebat, publice perstringendi. Huc accedit quod ipsa Aristophanis suspicio, filium usque ad id tempus a patre in fabulis conscribendis adiutum esse, satis magnum argumentum est amicitiae mutuaeque societatis.

Neque parvi momenti videtur esse ad Iophontem tanta impietatis culpa liberandum Valerii Maximi testimonium loco laudato: ... Oedipode ἐπὶ Κολωνῷ scripto, qua sola fabula omnium eiusdem studii poetarum praeripere gloriam potuit idque ignotum esse posteris filius Sophoclis lophon (ita Pighius, libri Sophon) noluit sepulcro patris quae rettuli insculpendo — de cuius fide hac in re cur dubitemus nullam iustum causam video, — unde apparent Iophontem in titulo, quem patris sepulcro inscribendum curasset, Oedipi Colonei laudes celebrasse.*)

*) cf. Welcker p. 265.

Nam ut concedamus propter patris mortem filium odium deposuisse, tamen illam ipsam fabulam eum in titulo nominasse, quae causa fuerat, cur in lite caderet et sic immortalitati commendasse, id quod ut quam celerrime oblivione extingueretur optare et cupere debuit, prorsus incredibile est.

Neque solum hoc modo memoriam patris coluisse Iophontem, sed etiam statuam ei dedicasse biographi verba ostendunt § 11 p. 9 ed. Iahn.: *ιδοννθεὶς ὑπὸ Ἰοφῶντος τοῦ νιοῦ μετὰ τὴν τελευτήν*. Hunc locum corruptum esse iam Bergkius p. VIII, adn. 10 perspexit, cum ante verba laudata lacunam indicaret. Nam haec cum antecedentibus, ubi de Alcone medico heroe sermo est, non cohaerent. Cum vero ex Etymol. M. p. 256, 6*) — s. v. *Αεξίων* φασὶν ὅτι *Ἀθηναῖοι τελεύτησαν Σοφοκλεῖ*, βουλόμενοι τιμᾶς αὐτῷ περιποιῆσαι, ἡρῷον αὐτῷ κατασκευάσαντες, ὠνόμασαν *Αεξίωνα*, ἀπὸ τῆς τοῦ *Ἄσκληπιοῦ* δεξιώσεως — appareat, Sophoclem inter heroes ab Atheniensibus esse receptum, nomine *Αεξίωνος* propterea dato, quod Aesculapius ab eo hospitaliter erat exceptus, eiusmodi verba intercidisse verisimile est, ita ut postrema verba indicare videantur, ab Iophonte patri *Αεξίωνι* heroi statuam esse positam, fortasse in heroo (ut Dindorfius p. XXVI n. adnotat), quod aliquanto post Sophoclis mortem videtur dedicatum esse. Quod autem Leutschius in Philol. vol. I p. 130 alio vitae loco § 16, ubi epigrammatis mentio hoc modo inducitur: *λαβὼν δέ φησι ἐπιγεγάρθαι τῷ τάφῳ αὐτοῦ τάδε χρύπτω τῷδε τάφῳ Σοφοκλῆ πρωτεῖα λαβόντα, τῇ τραγικῇ τέχνῃ, σχῆμα τὸ σεμνότατον* nomen Iophontis inserere vult, ita ut scribat: *Ἰοφῶν δέ, ὡς φησιν . . .* (nomen auctoris hic intercidisse ratus) ἐπέγραψε ei assentiri nequeo et propter mutationum multitudinem et quod illud ipsum φησὶ — quod optimi codices exhibent — comparatis cum eo multis aliis locis vitae (§ 6, 13, 14: *Σάτυρος δέ φησι*, § 17 *"Ιστρος δέ φ.* § 14 τ. δ' αὐτὸν *"Ιστρος καὶ Νεάνθης φασὶ*, § 23 *φησὶ δ' Ἀριστόξενος*) in participio *λαβὼν* auctoris nomen latere indicat, Lobonis fortasse, ut Bergkius olim coniecit, quod et ab Iahnio et a Dindorfio comprobatum est. Idem dicendum est contra Westermanni conjecturam *Ἰοφῶν δέ φασιν* ἐπέγραψε, ubi praeterea illud φασὶ absolute positum summam offensionem praebet, cum aut scribendum sit φασὶν δ' ὅτι vel φασὶν *Ἰοφῶντα* ἐπιγράψαι aut parenthetice ὡς φασὶν ponendum sit (cf. §§ 2, 5, 14, 15 vitae). Nec tamen illos versus ibi laudatos fortasse respicere ad epigramma Iophonteum negaverim. Tum vero statuendum est initium tantummodo epigrammatis nobis traditum esse quod et de Oedipidis Colonei laudibus in illo sermonem fuisse Valerius tradit**) et postrema verba *σχῆμα τὸ σεμνότατον* — quod significatione decoris hic accipiendum est — tam nude posita non arrident sed genetivum quandam postulant, simili modo atque illis duobus locis Eur. Andr. v. 1 *Ἀσιάτιδος γῆς σχῆμα* et Soph. El. v. 682 *τὸ κλεινὸν Ἑλλάδος πρόσχημα* ἄγωνος, quos Dindorfius in Schol. vol. II. p. 3 affert.

Accedit denique, quod dubitamus si discordia inter patrem et filium intercessisset, potueritne Phrynicus in Musis, quae fabula una cum Aristophanis Ranis data est, tales Sophoclis laudes praedicare:***)

*Μάκαρ Σοφοκλέης, ὃς πολὺν χρόνον βιοὺς
ἀπέθανεν, εὐδαιμων ἀνὴρ καὶ δεξιός.
πολλὰς ποιήσας καὶ καλὰς τραγῳδίας
καλῶς δὲ τελεύτησ' οὐδὲν ὑπομείνας κανόν.*

Nam parum placuissest spectatoribus si haec non serio dixisset de poeta paulo ante mortuo nec comparati sunt illi versus ita ut *εἰρωνεία* quam dieunt investigari possit. Videntur profecto

*) cf. Bergk. l. l. p. XX, adn. 86.

**) cf. Bergk. p. XXIII, adn. 97; Poet. elegiacor. XXXI.

***) cf. Schöll: Sophocel. S. Leben u. Wirken. Schneidewin: ed. Soph. vol. I. p. 14. Nicolai 1. 1. p. 28.

haec satis multa eaque non levia argumenta esse ad narrationem quam Cicero et posteriores auctores exhibent, refutandam.

Restat igitur, ut biographi testimonium perscrutemur, quem longe aliter haec narrare iam supra indicavimus. De cuius persona etsi nihil constat — nam Ritterus Didymo hanc vitam adscribendam esse nulli persuasit — tamen propter totum tenorem et verborum et rerum satis antiquo auctori videtur vindicanda esse haec vita neque dubium est, quin quae tradita sunt ex grammaticorum Alexandrinorum doctrina manaverint. Attamen praetermittendum non est, vitam, cum tanquam ex pannis consarcinata sit, alia igitur ad alias auctores referenda et diversam sortem experta sint, etiam falsa et fabulosa non pauca continere posse, ita ut singulis testimoniosis non eandem fidem tribuere debeamus.

Iam si biographi verba respicimus hoc miramur, quod postquam apud multos litem Iophon-team memorari dixit et cum, unde orta sit, causas expositurus sit, non eo modo atque cooperat rem enarrare pergit, sed subito in fabulam aliquam introductum esse Iophontem cum patre litigantem affert. Non aliter hoc explicari posse mihi videtur, quam ut statuamus, biographum, cum litem illam etiam in fabula tractatam esse invenisset, in ea autem rem factam depictam esse putaret, etiam inde argumentum petere voluisse ad illius narrationis fidem confirmandam. Iam vero tanta festinatione utitur, ut totam rem non eo modo atque cooperat absolvat, tum autem etiam in fabula similia inveniri addat, sed utrumque inter se coniungat et perturbet. Si accuratius scribere voluit, post verba πλέον ἔστεργε sic scribere debuit τούτῳ (h. e. Sophocli minori) οὐρ φθονῶν ὁ Ιοφῶν πρὸς τοὺς φράτορας ἐνεκάλει τῷ πατρὶ et q. s., tum autem pergere καὶ ποτε ἐν δράματι εἰσήγαγε . . .

Inde autem elucere videtur, in universum narrationem litis, quam auctor vitae ante oculos habebat, convenisse cum iis, quae in fabula repraesentata dicit.

Ex hac igitur vita hoc novi lucramur, litem illam in fabula aliqua esse tractatam, deinde apud curiales, non apud iudices in patrem egisse Iophontem, denique ad quemnam auctorem recitationis narratio referenda sit cognoscimus.

Iam ad primum locum mentem adverti par est.

Enuntiati illius καὶ ποτε . . . εἰσήγαγε, si integra sunt verba, Sophoclem subiectum esse, itaque hunc in scaena filium accusatorem et obtrectatorem introduxisse liquet. Miramur sane, quomodo hoc fieri potuerit, quoniam comoedias non scripsit Sophocles, a satyricis autem fabulis aliena est aequalium in scaenam introductio.*) Itaque nihil relinquitur nisi ut in tragedia aliqua illum haec repraesentasse statuamus. Quamvis mira haec videantur, tamen non defuere, qui huius sententiae patrocinium susciperent.

Atque Welckerus quidem in Tragod. Graec. I. p. 254 sq., ut ex Pollucis libro IV § 111: Σοφοκλῆς δὲ αὐτὸ (respicit ad verba priora ὑπὲρ αὐτοῦ τι ποιήσας παράδει) ἐξ τῆς πρὸς ἐκεῖνον ἀμίλλης ποιεῖ σπανιάκις ὥσπερ ἐν Ἰππόνῳ appareat, in Hipponeo Sophoclem tecte notavisse Euripidem, sic simili modo in tragedia aliqua ingratum animum filii sui Iophontis perstrinxisse existimat, quam quidem sententiam iam Heinsius (in libro de Senecae tragediis) protulerat.**) Sed Pollucis locum non recte interpretatus est, cum Sophoclem non contra Euripidem disputasse, sed ne ipsum quidem interdum a sui suorumque commemoratione abstinuisse verba indicent aemulatione contra Euripidem adductum qui saepe de suis rebus ageret. Neque probare possum, quod in Peleo tragedia locum introducti Iophontis deprehendisse sibi visus est, argu-

*) cf. Hermann. Oed. Col. ed. pr. l. l.

**) cf. Welcker p. 256.

mentum hoc fuisse ratus: Archandrum et Architelem Pelei filios ex priore matrimonio susceptos mentem patri senio fluxam esse simulantes regno eum privasse et male tractasse, ita ut eorum iussu tanquam puer ab ancilla quadam duceretur et rursus educaretur. Neoptolemum autem nuntio de eius sorte allato Troia reversum avi patronum exstisset et ad eius dementiam contra maiorem filiorum tanquam discordiae auctorem diiudicandam propinquorum concilium convocasse. Ibi accusationis absolutum, postquam regnum ad Neoptolemum detulerit, mortuum eum esse fingit. Putat igitur, Sophoclem alterius filii persona Iophontem significare voluisse.*⁾ Sed multa huic opinioni obstant.

Ac primum cum pauci versus extant, valde dubium est, sitne argumentum fabulae eo modo excogitatum ab Sophocle atque Welckerus vult. Ipsa vero illa frustula aliter rem se habere indicant. Nam ex scholiastae verbis ad Euripidis Troades v. 1118. ὁ μὲν Εὐφεπίδης ὑπὸ Ἀκάστου φῆσιν ἐκβεβλήσθαι τὸν Πηλέα, εἰσὶ δὲ οἱ φᾶσιν ὑπὸ τῶν δύο αὐτοῦ παίδων Ἀρχάνδρου καὶ Ἀρχιτέλους collatis cum adnotatione ad Iliad. librum XXIV, 488 . . . καὶ μέν πον κεῖνον περιναίεται ἀμφὶς ἔσοντες τείρονται· λέγετ δὲ Ἀκάστον καὶ τοὺς νιὸντος Ἀρχανδρον καὶ Ἀρχιτέλη elucere mihi videtur, illos Acasti, non Pelei filios fuisse. Sed ut concedamus, eos in tragoezia Sophoclea Pelei filios fuisse, iam alteri maior culpa attribuenda est, ut ratio quaedam cum uno Iophonte intercedat. Huc accedit, quod de expulso Peleo non intra domum retento aliis locis sermo est. Interpretatur porro artificiosissime Welckerus verba fragmenti 444 (secund. edit. Nauck.):

*Πηλέα τὸν Λιάκειον οἰκουρὸς μόνη
γερονταγωγῷ κάναπαιδεύω πάλιν·
πάλιν γὰρ αὖθις παῖς ὁ γηράσκων ἀνήρ,*

cum haec ad senectutis imbecillitatem omnino spectare videantur. Neque ullo fragmento cogimur — quod summum videtur esse — ut propter dementiam regno privatum esse senem et litem postea ante propinquos esse actam statuamus. Nam quod verba ex Phthiadum fabula — quam eandem fuisse atque Peleum Welckerus existimat, quamquam ne hoc quidem recte se habere ex Aristot. Poet. c. 18 eluet —

*νέος πέφυκας πολλὰ καὶ μαθεῖν σε δεῖ
καὶ πόλλ’ ἀκοῦσαι καὶ διδάσκεσθαι μακρά*

(fragm. 627) ad senem tanquam puerum tractatum respicere contendit, nullo pacto comprobari potest, cum unusquisque, qui non praeoccupato animo haec legit, ad iuvenem dicta relatarus sit. Et alterum eiusdem Phthiadum fabulae fragmentum ἡ πατροοκτήνος δίκη κέκληται αὐτῷ, quomodo respiciat ad filium patri dementiae litem intendentem, difficile est intellectu. Hae difficultates etiam eo augmentur, quod si in hac fabula res suas tangere voluit Sophocles, Peleum ipsum sese defendantem fingere, non autem Neoptolemum — eius enim persona Sophoclem minorem intelligi vult Welckerus — inducere tanquam avi patronum debuit. Considerandum est praeterea, poetam, ut a filio turpissime violatus sit, ad discordias domesticas per totam fabulam omnium oculos convertere voluisse, omnino non credibile esse, praesertim cum illis moribus esset, quibus Sophoclem fuisse et ex Vitae §.7 ὥστε πάντη καὶ πρὸς ἀπάντων στέργεσθαι et ex Aristophanis testimonio appetat, qui Ranar. v. 82 de Sophocle in Orco commorante loquitur: ὁ δὲ εὔκολος μὲν ἐνθάδε, εὔκολος δὲ ἐκεῖ. Iam vero cum Welckerus ipse litem παρανοίας ab Iophonte intentam esse neget, sed in Peleum tantummodo a Sophocle propterea inductam esse existimet (cf. p. 258; 265 et 266 l. 1.) ut, quid ex moribus filii timendum esset, significaret, discordia autem propterea

^{*}) cf. quae Schoellius l. l. p. 384—387 exposuit.

exorta esse ei videatur, quod filius eo esset audaciae progressus, ut invidia in patrem, qui ne-
potem iuvenem magni ingenii praeoptaret, commotus cum eo de palma certaret, tota eius ratio-
cinatio concidit.*). Neque quidquam inimicitiae in eo indagare possum, quod, quippe qui ipse
esset tragicus poeta, etiam cum patre certamen iniit (cf. § 19 vitae *συνηγωνίσατο . . . καὶ*
Ιοφῶντι τῷ νιῷ); valde igitur dubito, spectatoresne, cum multo maiore culpa in filium collata
nulla fere similitudo inter Iophonteam discordiam et Pelei litem intercederet, omnino eius intro-
ductionem intellecturi fuerint. — Non recte autem perspexisse videtur Welckeri verba Nicolai (l. l.
p. 27), qui sententiam eius eo refutare studet, quod, cum propter Aristophanis Equit. v. 1098 ad
fragmentum quoddam Pelei respicientem, hanc fabulam ante annum primum Ol. 89 scriptam
esse appareat, illo vero tempore multas tragedias scripserit itaque sanae mentis eximiique ingenii
documenta ediderit Sophocles, non credibile esse contendit dementiae actionem sive apud curiales
sive apud iudices intendere ausurum fuisse Iophontem. Nam de facta *παρανοίας*
lite loquitur Welckerus.

Neque solum a Sophocle, sed etiam a Phrynicho in Musarum fabulam, per quam una cum
Aristophanis Ranis recens defuncti poetae memoriam honorificentissime voluisset testari, Iophontem
introductum esse opinatur; cuius argumentum Pelei argumento simile fuisse, sed ita ut quod
Sophocles tantum tetigisset, aperte tractasset poeta comicus. Ut in Peleo ex feminis Phthiis, sic
in hac comoedia chorum ex Musis constare, pro Peleo Sophoclem introduci ab Iophonte possessione
exturbatum et dementiae accusatum; qua absolutum simili modo ac Peleum mortuum esse fingit.

Sed quod iam de Pelei argumento disputavimus, propter exiguum fragmentorum numerum vix
certi quidquam colligi posse, etiam hic monendum est. Ac ne cogitari quidem potest, hoc huius
fabulae argumentum fuisse, cum ex illis versibus, quibus poeta propter vitam tranquille et
bene peractam beatus praedicatur, appareat, rem plane aliter se habere. Huc accedit quod cum
Sophocles paullo ante occubuisse, ipsa mors in comoediae exitu repraesentata, cum illi versus
risum movere noluisse Phryничum indicent, non tam ad comoediae quam ad tragediae indolem
ac rationem accedit. Itaque vel inde concludi potest, poetam in illa fabula commemoratum esse,
non autem partes egisse. Neque est credibile, si cum Welckero statuimus, discordasse aliquando
inter se Iophontem et Sophoclem, post tantum temporis spatium et ita quidem ut ipsam Sopho-
cleam fabulam imitaretur, Phryничum hoc argumentum sibi sumpsisse.

Simili modo atque Welckerus Suevernius**) rem ita expedire studet, ut Polynicis
persona Iophontem in Oedipo Coloneo a patre obiurgari existimet, quod ut ille Oedipum ex patria
expulerit (cf. v. 1356. 1362), sic ipse patrem re familiari privare voluerit. Participia autem
ψυχοῦντα καὶ ἐγκαλοῦντα cum verbo *εἰσάγειν* arctissime cohaerere negans pro *δέ* *ἐφθόνει*
καὶ ἐνεκάλει accipienda esse contendit ob eam nimirum causam, quod in Oedipo Coloneo de
curialium iudicio omnino sermo non est. Sed tota enuntiati indoles aliam interpretationem
non admittit quam ut participia praesentia arctissime cum verbis antecedentibus cohaereant.
Itaque — ut verba sunt tradita — si a Sophocle hoc argumentum tractatum erat, etiam iudicium
illud tractare debuit. Iam cum in Addendis ad librum antea laudatum Suevernius concedat,
verba illa etiam hoc modo construi posse, illud *εἰσήγαγε* artificiosissime sic interpretatur, tecte
introductum esse filium, — quod exprimit pag. 46: „von dem blossen Anführen einer Person
in einer gewissen Beziehung auf der Bühne.“ — Hanc autem significationem in verbo *εἰσάγειν*
inesse posse, demonstrasset vellem neque video, quid eo lucremur, cum Polynicis persona et

*) cf. Schöll: p. 386.

**) in libello de Oed. Col. consilio et aetate p. 30.

quae cum Oedipo intercedit ratio plane ab Iophonte et Sophocle abhorreat, illi autem versus τὸν αὐτὸς αὐτοῦ πατέρα τόνδ' ἀπίλασας — et σὺ μ' ἔξεωσας adeo sententiarum conexui convenient, ut Iophontem his verbis significari non suspicemur.

Contra Boeckhius difficultates sic removere conatur (in prooem. ind. lect. hib. 1826 p. 7) ut ante curiales παρανοίας litem ab Iophonte Sophocli illatam esse ratus, verba Antigonae quae in Oed. Col. v. 1192 exstant:

εἰσὶ χάτέροις γοναὶ κακαὶ¹
καὶ θυμὸς ὁξὺς ἀλλὰ τονθετούμενοι
φίλων ἐπωδαῖς ἔξεπάδονται φύσιν

veterum aliquem ad eam causam rettulisse existimet, quae quidem verba, si fabula haud ita multo post acta sit, audientibus in mentem revocare debuerint, quod ipsi poetae accidisset; inde autem ineptam narrationem ortam esse, in fabulam introductum esse Iophontem, cum potius tangi eam causam dicendum fuisse. Sed illa verba Antigonae, etiamsi nihil de causa Iophontea nobis traditum esset, ferri posse nemo negabit semperque ea offensio remanet, quomodo fieri potuerit, ut illa narratio tantopere mutaretur, ut plane absurdā — ut Boeckhius ipse concedit — evaderet, cum non tam tragediae quam comoediae argumentum hoc modo adipiscamur. Et quod idem vir doctus ad sententiam suam confirmandam ex Iophontea causa cavillationem illam Aristophanis quae in Pacis fabula v. 696 exstat explicari posse putat, cum inde eluceat, filiis sese minus munificum praebuisse Sophoclem, ei assentiri non possum. Nam ille versus, quo Sophocles cum Simonide poeta comparatur, non ad res domesticas sed ad poetae indolem pertinere supra indicavimus, neque ullam causam video, cur non poeta comicus, ubi quid Sophocles agat quaeritur, disertis verbis huius litis commemorandae occasione usus sit.

C. Fr. Hermannus (Quaest. Oed. p. 56) Suevernii sententiam secutus etiam ex verbis fabulae argumenta depromere studet, ita ut v. 1377 οὐ' ἀξιῶτον τοὺς φυτεύσαντας σέβειν non minus de poetae filiis quam de Eteocle et Polynice dici ei videatur, illi comparisoni, quam passim inter impiam filiorum neglegentiam et inexspectata filiorum officia poeta instituat, aliquam sui ipsius recordationem subesse ratus, cum senectutis solatia non a legitimo filio, sed a spuriis, unde minime exspectari potuissent, acceperit.

Sed omnes illi loci conexui sententiarum plane apti sunt, et ipsi Hermanno verba illa difficultates afferunt, cum primum de filiorum, tum de filii Iophontis neglegentia loquatur, praeterea filiorum, quos omnes praeter Iophontem spurios fuisse nullum testimonium exstat, cum virginibus comparatio coacta atque dura est. Eorum igitur sententiis, qui de Iophonte a Sophocle in scaenam quacunque ratione introducto cogitant, difficultates adversantur, quae expediri nequeant.

Quod cum G. Hermannus intellexisset, in priore Oed. Col. editione praef. p. XI. istud εν δράματι mutandum esse in εν δικαστηρίῳ putabat, ia ut sententia evadat, Iophontem a Sophocle accusatum esse, quod eum dementiae insimulasset.*)

Sed quod ille vir doctus coniecit vel propterea reiciendum esse mihi videtur, quod cum de rebus forensibus antea sermo fuerit, nullam speciem verisimilitudinis prae se fert plane ab iis abhorrens vocabulum suprascriptum esse. Huc accedit quod particula causali opus erat, ipsum vero participium praesentis ἐγκαλῶν dubitationem movet, cum satis artificiose excogitatum sit, quod Hermannus contra Meierum in Epilogo Rec. Halens. p. 184 affert, aoristum tempus propterea non esse necessarium, quod repetitas esse ab Iophonte querelas exprimere scriptor voluerit. Offendit

*) cur haec accuratius exposuerimus cf. p. 12.

denique nos, quod in enuntiato *οἱ δε τῷ Ιοφῶντι ἐπετίμησαν* illud *οἱ* non ad curiales respicit — ut loci indeoles postulat — sed ex voce *δικαστήριον* substantivum *δικασταῖ* eliciendum est.

Praeterea Boeckhius in prooem. ind. lect. hib. 1825 correctionem Hermanniam certo Graecitatis usui ob duplarem causam adversari monet, non enim *ἐν δικαστηρίῳ εἰσάγεται* dici, sed articulo addito *εἰς τὸ δ.*, ac ne illud quidem exspectari, sed potius pro re nata aut vocem *ἔγραψατο* aut formulam *δίκην ἔλαχε*. Iam quod ad alteram causam pertinet, cum non solum de iudice, sed etiam interdum de actore *εἰσάγεται* dicatur, ut in Midiana Demosthenis p. 527, 1 δὲ πληγεὶς ἐκεῖνος ὑπὸ Πολυζήλου οὐδὲ εἰσήγαγε τὸν Πολύζηλον (vide Meier. Lit. Att. p. 30), etiam hoc loco hanc formulam tolerari posse putaverim, id quod etiam Boeckhius, qui in commentario de logistis et euthynis p. 56 Hermanni argumenta contra dissertationem antea laudatam allata refutare studet, silentio concedere videtur.

Maioris momenti est, quod formulam illam omnino non inveniri contendit. Sed cum Hermannus et exempla afferat, ubi articulus substantivo desit, veluti in Xenoph. Hellen. I, 7, 2 *κατηγόρει ἐν δικαστηρίῳ*, apud Isaeum *οὐδέποτε ἥλθομεν ἐπὶ δ.* et ad ipsum verbum *εἰσαγαγὼν* in scholio ad Aristoph. Nubes v. 845 additum sit *εἰς δικαστήριον*, praepositionem vero *ἐν* pro *εἰς* a recentioribus scriptoribus saepius usurpari a Valckenario exemplis illustretur (apud scholiastam ad Demosthenem p. 152 et 183 (ed. Reisk.) *εἰσελθεῖν ἐν τῇ βουλῇ, τῷ δῆμῳ, τῷ ιερῷ*, apud Ulpianum p. 246 *εἰσάγεται ἐν τῷ δῆμῳ*, apud Suidam: v. *Φρύνιχος — πρῶτος . . . γυναικεῖον πρόσωπον εἰσήγαγεν ἐν τῇ σκηνῇ*), praeterea in schol. ad Aristoph. Vesp. v. 348 *ἐν τῷ δικαστηρίῳ ἔλθεῖν* legamus, ex analogia vitae scriptorem etiam *εἰσάγεται ἐν δικαστηρίῳ* dicere potuisse concluserim.

Sed obstat denique Hermanni conjecturae illud, quod difficultates auget, non minuit, cum in eo cum reliquis testimoniis verba ut sunt tradita conspirent, Iophontem accusatorem fuisse, non Sophoclem. Et recte Boeckhius singulas actiones perlustrans, quibus patri contra filium utendum fuerit, monet neque *δίκῃ κατηγορίᾳς* neque *δ. κακώσεως γονέων* neque *ἀποκηρύξει* Sophoclem filium petivisse cogitari posse; si illa usus esset, deridendum sese praebuisset civibus, quod cum filio de minima pecuniae summa ob convictionem litigaret (nam si actor vicit, reus quingeniarum drachmarum multam pendere debebat, cf. Meier. et Schoem. I. l. p. 481 et 482), altera autem actione cum capitis deminutio ei ipso iure inficta esset et praeterea etiam acerbior aestimatio arbitraria, insanae iracundiae obsecutus esset, ut tantis filium obiceret periculis, qui quid patris esset a filio laesi in Oed. Col. optime praeciperet v. 1185 et seq.

*ώστε μηδὲ δρῶντά σε
τὰ τῶν κακίστων δυσσεβέστατ' ἀν πάτερ
Θέμις σέ γ' εἴη κεῖνον ἀντιδρᾶν κακῶς.*

Idem etiam de tertia actione dici posse mihi videtur. Si filium exheredavisset, cum unquam in gratiam cum patre redditum fuisse non est credibile, dum supra amicitiae mutuaeque societatis non levia argumenta deprehendimus.

Hermannum ipsum quamquam plane ab hac conjectura descivisse vel inde appareat, quod in editionis alterius praefatione silentio eam praeterit, tamen in hanc accuratius me inquirere oportere vel ob eam causam putavi, quod si non plane, tamen in re summa ei Maehlyus assentitur, qui in libello de Sophoclis Oed. Col. 1868 p. 36 genuinam lectionem electis verbis *ἐν δράματι* evadere existimat et nudo verbo *εἰσάγεται* vim accusandi ante iudices tribuit. Vulgarem autem lectionem sic explicat, ut librarium aliquem vel biographum ipsum, cum in fonte verbum absolute positum legisset, non recte id intellexisse et ad eius interpretationem, quoniam de poeta agatur, illa verba supra scripsisse censeat. Sed, ut conexus verborum postulat, nihil aliud quam

id genus glossema εἰς δικαστήριον, εἰς δικαστὰς vel tale quid irrepere potuisse, iam antea monuimus.

Nec defuere, qui cum saepissime verbum εἰσάγειν in formula εἰσάγειν εἰς φράτορας inveniatur, etiam huic loco illa verba dicare studerent, rati quod Sophocles nepotem in phratriam suam inducere voluisse, discordiam exortam esse; quapropter Bergkius in hunc fere modum biographum rem narrasse quondam suspicabatur καὶ ποτε εἰς φράτορας εἰσῆγαγε (ἴνα μετέχοι τοῖς κλήροις λέγονται δὲ οὐ συγχωρῆσαι) τὸν Ἰοφῶντα.

Sed etiam huic coniecturae id obstat, quod quomodo contextus postea ita depravatus sit, explicari nequit neque intellegitur, quomodo illa verba ίνα — συγχωρῆσαι intercidere potuerint, cum voces similes, quibus librarius adductus plura omittere potuerit, non exstant. Sed ut concedamus Bergkio, nonnulla intercidisse, non aoristus scribendus erat sed imperfectum, cum de conatu introducendi sermo sit, et molesta mihi videtur esse tam brevi intervallo substantivi φράτορες repetitio, cum sine dubio altero loco pronomine scriptor usus esset. Huc accedit quod, cum primum verbum finitum positum sit, tum sequentia a verbo λέγονται pendeant, tota periodus impeditior existit. Nam cum verisimile sit, utramque rem, et Sophoclis consilium nepotis in phratriam introducendi et Iophontis repugnantiam ex eodem fonte haustam esse aut καὶ ποτε ἐς φράτορας εἰσάγειν λέγονται . . . ἀλλὰ μὴ συγχωρῆσαι τὸν Ἰοφῶντα aut καὶ ποτε εἰσῆγε . . . ἀλλ᾽ οὐ συνεχώρει δὲ Ἰοφῶν dixisse biographum appetet.

Idem quod postremo monuimus dicendum est contra Fritzschi propositum, qui locum ita fere restituendum esse putat (p. 36 l. l.): καὶ ποτε ἐς τοὺς φράτορας εἰσῆγε (λέγονται οὐν μὴ ἔασαι αὐτὸν εἰσαγαγεῖν) τὸν Ἰοφῶντα . . .

Cum igitur eluceat retinenda esse verba ἐν δράματι, de poeta autem tragico in hoc enuntiato sermonem esse non posse, eo rem deduximus, ut verba tradita corrupta esse et comici poetae nomen intercidisse statuamus.

Ac Naekius quidem — ut in scholis academicis olim exposuit — cf. Ritter. Didymi opuscula p. 43 not. 2 — cum phratores in hac fabula commemorentur, Leuconem illum poetam comicum fuisse putat, qui in comoedia, cui nomen est Φράτορες, hanc causam tractasset. Quem etiam Ritterus sequitur nec tamen nomen ipsum in textum recipere audet, quod verba scholiastae ad Ran. Aristoph. v. 73 pertinentia, ubi Sophoclis nomen commemoretur, hanc coniecturam dissuadeant, itaque ex infida recordatione Sophoclis nomen scriptorem posuisse, ubi Leuco nominandus fuisse. Hoc quidem nihil valet, cum — ut supra monuimus — Sophoclis nomen illo loco Musuro debeamus. Sed haud scio an illius sententia iam iis labore difficultatibus, quod plane ignotum est argumentum huius fabulae — nihil enim nobis cognitum est nisi ex argomento ad Pac. Aristoph. eam una cum hac Aristophanea fabula Ol. 89, 3 doctam esse (ἐνίκησε δέ . . . τρῶτος Εὔπολις Κόλαξι, δεύτερος Ἀριστοφάνης Εἰρήνῃ, τρίτος Λεύκων Φράτοροι), Athenaeus vero libro VIII, p. 343 c eum Melanthii cypediae in ea illusisse affert: κωμῳδοῦσι δὲ αὐτὸν ἐπ' ὄψοφαγίᾳ Λεύκων ἐν φράτοροι. Non maiorem probabilitatis speciem prae se fert coniectura philologi cuiusdam, quam Welckerus p. 263 commemorat, qui vocem Πλάτων inserere vult certa huius comici fabula non laudata.

Schoellius l. l. p. 381, qui Naekii sententiam comprobat, argumentum fabulae Φράτορες hoc modo sibi fingit.

Inde profectus, quod Athenaei verba libri XIII, c. 51, p. 592 A. Σοφοκλῆς δὲ ὁ τραγῳδιοποιὸς ἥδη γέρων ὃν ἡράσθη Θεωρίδος τῆς ἑταίρας repugnare contendit cum biographi narratione, secundum quam neque meretrix fuerit Theoris neque a sene amata sit, — ex Sophoclis enim minoris eiusque patris aetatis computatione concludi posse, poetam quinquaginta fere annos

ante mortem Theoridem in matrimonium duxisse — Athenaeum vera narrare contendit difficultibus ita sublati, ut Theoridis amor ex comici fabula repetendus sit. Nam per allegoriam Theoridem eandem dici ac *Θεωρίαν* in Aristophanis Pacem introductam neque aliud hoc coniugium significare quam Sophoclis poesis scaenicae studium; fietam vero esse Theoridem personam vel inde elucere quod Sicyonia appelletur, quoniam Sicyone tragoedia profecta sit.

In ipsa Leuconis fabula *Φράτορες* Theoridem deprehendisse sibi visus est.

Cum enim Sophocles non tam uxori legitimae quam Theoridi favisset magisque eius liberis Aristoni, Leostheni, Stephano, Meneclidi — quae nomina omnia eodem modo per allegoriam dicta esse putat cf. Suid. s. v. *Σοφοκλῆς παῖδας δ' οὐς ἔσχεν οὗτοι Ιοφῶν, Λεωσθένης, Άριστων, Στέφανος, Μενεκλείδης* — quam Iophonti genuino filio deditus fuisse, hunc ante curiales, ex quibus fabulae chorus constitisset, patrem accusavisse, quod rem familiarem suosque plane negleggeret, tempore cum illis otiose consumto. Ac iudices patrem admonituros se esse pollicitos, cum chorūm Oed. Colonei, quo Coloni laudes celebrentur, cum Theoridis filiis eum ducentem vidissent, tanta admiratione affectos esse, ut Iophontem condemnarent; postea vero patrem cum filio in gratiam rediisse. Iam Sophoclem placatum ad Theoridem eum deduxisse, hoc esse ad tragoealias conscribendas eum instituisse; ac primum quidem eum ita rem gessisse, ut *Ψυχρὸς καὶ μακρὸς* videretur, patrem autem eum adiuvisse et correxisse, donec aliquid in poesi profecisset.

Hoc argumentum huius fabulae fuisse equidem non credo.

Atque primum quidem nullam iustum causam video, cur Theoridis nomen, quod apud scholiastam ad Aristophanis Ranas, in vita Sophoclis, apud Hesychium, Suidam, Athenaeum commemoratur, fictum esse putemus. Neque Athenaeo fidem habendam esse, Sophoclem meretricem Theoridem amasse, Kipperus in Philol. vol. XXVII, p. 336 in disputatiuncula de Theoride recte exposuisse videtur. Cum enim Athenaeus toto decimo tertio libro summo studio ad diversissimos meretricios amores enarrando incumbat, scriptorem non magnam veritatis curam illis adhibuisse facile intellegitur, ita ut cum reliqui auctores matrem meritricem non dicant, illa de Theoride meretrice sententia in suspicionem veniat. Qua negligentia etiam hac in re usus est, ut verbo *νόθος* male intellecto — cum et *ὁ ἐκ ξένης* et *ὁ ἐκ παλλακίδος νόθος* nominetur — matrem huius *νόθου* falso scortum fuisse coniceret, quamquam Aristonem eiusmodi spurium Sophoclis filium fuisse appetet, ut a matre peregrina natus (*μητρόξενος*) civis Atheniensis non esset.

De Sophoclis autem cum Theoride necessitudine ita videtur statuendum esse, ut mortua Nicostrata, ex qua Iophontem habuit, Theoridem peregrinam in matrimonium duxerit. Quod quo tempore factum sit quodammodo computari potest. Cum enim in argomento tertio Oed. Col. legatur, ol. 94, 3 quarto anno post avi mortem eum Oedipum Coloneum docuisse, suis ipsius autem tragoediis ol. 95, 4 decertare cooperit — ut testatur Diodorus libro XIV, c. 53 — triginta fere annos fuisse eum, cum avi fabulam doceret, concludendum est. Quod quidem etiam eo confirmari videtur, quod ex titulo Attico, qui apud Boeckhium in Oecon. libro II, p. 302 exstat, munere *ταυίου τῶν ιερῶν χρημάτων τῆς Αθηναίας* eum funetum esse cognoscimus, ubi nomen gentile *Κολωνῆτεν* recte virum doctum supplevisse ex singularum tribuum ordine appetet, quamquam rectene archontum nomina in secunda et septima lineola (*Ξεναινέτου, Λάχητος*) sint posita, dubitatio esse potest. Sed si recte haec nomina Boeckhius supplevit, cum ol. 95, 1 Lachete archonte *ταυίας* esset, triginta certe annos illo tempore fuit (cf. Meier. Lit. Attic. p. 204, ubi de magistratum aetate loquitur). Natus igitur est fere Ol. 87, 3. Iam cum verisimile sit, Aristonem circiter viginti quinque annos habuisse, cum filio illo Sophocle minore augeretur, sequitur, ut Sophocles maior quadragesimum fere aetatis annum ingressus sit, cum ei Aristo ex Theoride nasceretur. Iophontem autem, quem ol. 87, 4 secundum locum obtinuisse ex Hippolyti arguento novimus

(... πρῶτος Εὐριπίδης, δεύτερος Ἰοφῶν, τρίτος Ἰων), cum illo tempore sine dubio plures quam triginta annos haberet, initio ol. 79 natum esse si statuimus longe a veritate non aberramus.

Haec autem propterea accuratius exposuimus, quod idem Schoellius, cum intellegat, tempore illo (Ol. 89, 3) Sophoclem minorem puerum fuisse neque explicari possit, quid sit, cur Iophon puerο invideat, testimonia illa reicit, Diodori testimonio nisus, apud quem Sophocles filius Sophoclis nominatur (*Σοφοκλῆς ὁ Σοφοκλέους*), quem errorem ex grammaticorum computatione factum esse contendit. Illos enim, cum in eo haerent, quod filius patris, non avi nomine nominatus esset neque verisimile iudicassent, grandaevo viro filium natum esse, Sophoclem minorem nepotem putavisse, inde vero quod ille, non Iophon Oedipum Coloneum docuisset, conclusisse, a Sophocle magis eum esse dilectum et esse illius illegitimae familiae, quam in comoedia repraesentatam vidissent, ita ut eum Aristoni maximo natu filio adscriberent. Sed illae ipsae dubitationes, quas grammatico cuidam tribuit, eiusmodi mihi esse videntur, ut quod in Oed. Col. arguimento legitur *Σοφοκλῆς ὁ νίδοντος* tuear et aut Diodorum errasse aut hunc locum non recte traditum esse, sed post *Σοφοκλέους* vocem *νίδοντος* intercidisse — quod propter voces pariter exeuntes facillime fieri potuit — arbitrer. Itaque si in fabula — ut biographus narrat — invidia Iophontis in fratribus filium causa litis fuit, vel propter temporis rationes de Leuconis fabula cogitari nequit.

Praeterea praetermittendum non est, Oedipi Colonei chorū in illa fabula propterea commemorari non potuisse, quod, etsi hanc tragediam iam prius a poeta incohata esse concedo, perfectam tamen esse tum demum cum ad extremam pervenisset senectutem existimo, ut constans antiquitatis fama est. Nam quod multi homines docti, belli Peloponnesiaci initio vel non multo post fabulam scriptam esse contendunt, maxime propterea, quod consilium ex publicis Thebanorum Atheniensiumque rebus repetendum esse iudicabant, satis incertum et dubium est. Neque ex externa huius fabulae forma certi quidquam colligi potest, cum etiam hac in re virorum doctorum sententiae contrarias in partes discedant.*)

Schoellius vero, cum in fabula extrema Iophontem inducat ita se gerentem, ut frigidus esse videatur, propterea fecisse videtur, quod in scholio ad Aristoph. Ranar. v. 78 ubi legitur: *οὐ μόνον ἐπὶ τῷ ταῖς τοῦ πατρὸς τραγῳδίαις ἐπιγράφεσθαι κομῳδεῖται, ἀλλ᾽ ἐπὶ τῷ καὶ ψυχρὸς καὶ μακρὸς* (sic cod. Venet; alii codic. *μαλακός*) εἴναι hanc adnotationem cum Musuri additamentis commixtam invenit. Quae cum inter se discernenda sint, omni verisimilitudine caret, adnotationem ob frigidum neque concisum dicendi genus Iophontem a comico reprehendi ad hanc fabulam respicere.**) Neque intellego, quomodo causa, cur Leuco eum perstrinxerit, in eo sit posita, quod inde quod iam septem annis ante rem tam male gessisset, ut ab Euripide vinceretur, concludi posse putat, etiam sequentibus annis nihil perfecti et absoluti eum scripsisse. Nam hoc ipsum, quod alterum post Euripidem obtinuit locum, optime facultatem eius illustrare videtur; primo vero honore dignum esse habitum schol. Arist v. 73 docet: *ἡγωνίσατο δὲ καὶ ἐνίκησε λαμπρῶς ἔτι ζῶντος τοῦ πατρός* — quod quidem etiam Aristophanis Ran. v. 73, 74 confirmatur, ubi Dionysus eum unum ex ceteris tragicis, qui post duorum principum obitum floruere, verbis excipit: *τοῦτο γάρ τοι καὶ μόνον ἔτι ἐστὶ λοιπὸν ἀγαθόν.*

Iam refutata Schoellii eorumque qui de Leuconis fabula cogitabant sententia, Hermanni conjecturam perscrutemur, quam in altera editione proposuit. Facillima enim emendatione ipsius fabulae nomen restituere conatur substantivo *δράματι* in pluralem *Δράμασι* mutato, quae quidem comoedia Aristophanis est, ut locum ita scribendum esse putet, *καὶ ποτε * * * ἐν Δράμασι εἰς-*

*) cf. Nicolai: l. l. p. 20, 21. Bergk: l. l. p. 38, 39.

**) rectene haec de Iophonte dicta sint equidem valde dubito — cf. Welcker l. l. III, p. 975.

ἡγαγε τὸν Ἰοφῶντα, quibus stellulis dubium esse, utrum Aristophanis nomen solum an plura exciderint, indicare videtur. Attamen eius sententiae, nomen proprium Ιράμασι a biographo prefectum esse, obstat — ut iam Dindorfius in vita Sophocl. p. XLIV vedit — quod legitur illud ποτέ, etsi illi in eo assentiri non possum, quod particulam ποτέ et pronomine indefinito τις uti solere eos, qui ficta narrent omissa loci, temporis, nominis notitia, contendit. Nam qui particulam illam adhibet, nihil aliud quam accuratius et certius sibi non notum esse indicat. Contradictio igitur mihi videtur inesse in notione indefinita ποτέ et certo nomine fabulae. Itaque si cum Hermanno facere volumus, iam in fonte, ex quo biographus haec hausit, illud δράματι pro Ιράμασι falso traditum esse, aut biographum, cum ΙΡΑΜΑΣΙ nomen proprium esse non intellexisset, in plurali offensum addito ποτέ singularem numerum posuisse statuendum est.

Coniecturam autem suam eo fulcire studet, quod ex scholio ad Ranar. v. 810 in hae fabula phratorum partes fuisse constat, cum illic legatur de voce μειαγωγεῖν· διὰ τὸ ἐπιφωνεῖν τοὺς φράτορας ἐπὶ τοῦ σταθμοῦ τοῦ ιερείου, μεῖον μεῖον ὅτι δὲ ἴσταντο Ἀριστοφάνης ἐν Ιράμασι δεδήλωκεν et postea duo versus laudentur:

ἀλλ' εὐχομαι γωγ' ἔλκυσαι σε τὸν σταθμόν
ἴνα μή με προσπράττωσι γραῦν οἱ φράτορες.

Atque cum duae comoediae exstant hoc nomine, altera inscripta Ιράματα ἡ Κένταυρος, altera Ιράματα ἡ Νίοβος, Hermannus ad priorem propterea inclinat, quod apud Photium p. 451, 13 ex ea servati sunt duo versus a Porsone sic restituti:

ἔγω γὰρ εἴ τι σ' ἥδικην, ἐθέλω δίκην
δοῦναι πρόδικον ἐκ τῶν φίλων τῶν σῶν ἐνί,

quos a Sophocle ipso pronuntiatos esse valde credibile sit. Hoc modo duo illa fragmenta intersese optime conciliari posse non negaverim, sed dubitatio non tollitur, exstiteritne re vera in eadem fabula utrumque fragmentum.

Idem contra Leutschium dicendum est, qui in Philol. vol. 35, p. 254 omnia fragmenta e fabula Ιράματα nobis servata — quae a Bergkio edita in editione Meinekiana comicor. Graecorum vol. II, p. 1061 et 1062 exstant — perscrutatus cum illa sententia conciliare studet. Sic autem ille rem statuit: Ex fragmento 3 concludit (*πάντες δὲ ἐνδον πεταχνοῦνται*) phratores post scaenam turbam fecisse simili modo atque in Aristophanis Ran. v. 756, ubi de altercatione inter Euripidem et Aeschylum sermo est (*καὶ μοι φράσον, τίς οὗτος οὖνδον ἔστι Θόρυβος χῆ βοῆ*) quamquam in voce πεταχνοῦνται vel παταχνοῦνται iactandi notio potius inest; ex fragmento 5 vero in scaena eos epulari statuit. Sine dubio Leutschius, qui verba graeca nunquam apposuit, intellegit fragmentum 5 Centauri fabulae χωρεῖ ἀκλητος ἀεὶ δειπνήσων — cum e fragmento 5 fabularum Ιράματα: κιχόρεια· τὸ ἄγριον λάγγανον nihil lucremur — quae quidem verba cum Bergkio potius ad Herculem referam, qui sponte conviviis interesse solebat; ex fragmento — quod dicit secundum — apparere, phratores victimas exiles vituperasse, quod quidem fragmentum omnino indagare non potui; nam verba αὐτοῖς σταθμοῖς ἐξέβαλε τὰς σιαγόνας hoc non indicant; eo etiam fragmentum in schol. ad Ranar. v. 810 servatum μειαγωγεῖν spectare contendit.

Si igitur cum Hermanno Aristophanis fabulam Ιράματα intellegimus, id unum certum est, phratores in hac fabula partes egisse. Quod cum non parvi sit momenti, in contextu autem Aristophanis nomen facillime intercidere potuerit, omnium coniecturarum maxime Hermannianam mihi placere fateor nec tamen pro certa affirmare ausim. Cum enim particula ποτέ, quominus in textum fabulae Ιράματα nomen recipiamus, obstet, etiam ita res se habere potest, ut iam in biographi fonte certa fabula non memorata comici tantum nomen certum traditum sit. Iam cum reputemus comoediam quam dicunt medium saepissime etiam poetas vetustiores ludificatam esse

(cf. Lehrsii libellum qui inserbitur: Populäre Aufsätze aus dem Altertum p. 400), illius temporis poeta item Iophonteam fortasse repreaesentavit. Quorum Nicophontem id fecisse conieci, propterea quod si sic verba tradita erant εἰσήγαγε Νικοφῶν τὸν Ἰοφῶντα propter nominum similitudinem illius nomen facillime omitti potuit.

Sed utut est, hoc quidem ex tota argumentatione concludi potest, in comoediam aliquam hanc item introductam esse.

Hac re absoluta iam alter huius paragraphi locus examinandus est, ubi, cum ceteri scriptores causam apud iudices aetam esse perhibent, apud curiales in patrem egisse Iophon dicitur. Haud ita levis discrepancia haec existimanda est,* praesertim si in biographi verbis inest, quod plerique invenisse sibi visi sunt, ab Iophonte filio dementiae nomine apud phratores patri diem esse dictum. Cum enim constet, eam actionem apud archontem eponymum institutam, tum ad heliastas delatam esse, miramur sane, quid phratorum commemoratio sibi velit, quoniam a communi fori Attici usu recedere cogimur.

Quapropter Bakius (cf. Welcker. p. 263 not. 13) rem ita expedire studet, ut cum tota illa narratio e fabula seaenica orta sit, minus offensionis praebere censeat, si vera iuris persequendi auctoritas omittatur. Sed quamvis poetae comic magna in rebus excogitandis libertas concedenda sit, ab institutis ipsis rei publicae recedere eum non oportuit. Neque quidquam eo demonstratur, quod in Aristophanis Equitibus v. 255 legimus ὡ γέροντες ἥλιάσται, φράτερες τριωβόλον, quoniam iudices non φράτερες nominantur, sed ex illo addito τριωβόλον eos cum illis comparari appetet. Huc accedit, quod si ab heliastis ad curiales hanc causam transtulisset, sine dubio rei gravitatem poeta comminuisse et infregisset, quod quidem a comicorum ratione plane abhorret.

Petitus in Leg. Att. p. 168 tametsi rem ipsam explicare non potuit, hoc tamen ex nostro loco collegit, non heliastas, sed curiales hac in causa iudices sedisse eumque etiam Platnerus secutus est, qui ad illam sententiam confirmandam hoc argumentum (in libro, qui inserbitur: Beiträge zur Kenntnis des att. Rechts p. 108) affert, cum phratorum sit, familiarum integritatem perpetuitatemque tueri et servare, hac in causa, ubi de re familiari administranda et servanda agatur, eos iudicasse verisimile esse. Sed quomodo hoc conciliari possit cum ceteris testimoniosis, quae prorsus alium usum Atticum fuisse declarant, nullo modo exposuerunt. Quapropter idem Platnerus (de lite Attica tom. II, p. 240) sic statuit, curialium auctoritatem in dementia hominis testificanda plurimum valuisse, ita ut, si minus ipsum id iudicium, certe praeiudicium ab iis latum esse putet. Admodum his similem sententiam protulit Boeckhius in prooem. indie. leet. hib. 1825, p. 7. Colligit enim ex Plat. leg. p. 929 D cap. 9 edit. Stallb. εἰν . . . ὁ δὲ νιὸς ὀκνῆ τῆς παρανοίας γράφεσθαι δίκην, νόμος αὐτῷ κείσθω πρῶτον μὲν πρὸς τοὺς πρεσβυτάτους τῶν νομοφυλάκων ἐλθόντα διηγήσασθαι τὴν τοῦ πατρὸς ξυμφοράν curialibus ex antiquissimo iure hoc posse relictum esse, ut filio tum demum παρανοίας causam patri intendere licuerit, postquam phratorum cognitio aliqua et praeiudicium factum sit. Sed cum — ut Boeckhius in adnotatione ipse concedit, ex iure Attico haec non esse disputata — toto hoc capite, ubi de parentum iure sermo est, ab Atticis institutis insigniter Platonicam civitatem discrepare constet, valde dubito, possitne inde argumentum repeti; nam illa verba, quae ad nostrum locum spectant, ita sunt comparata, ut vel mentio τῶν νομοφυλάκων faciat, ut Athenis hoc institutum non fuisse credamus. Huc accedit, quod si verba vitae ἐγκαλοῦντα πρὸς τοὺς φράτορας τῷ πατρὶ accurati inspicimus, neque de accusatione παρανοίας ipsa sermo est, nec consilium accusationis

* cf. Boeckh.: Mus. Rhen. I, 55.

ex eis concludi potest. Verba enim ipsa — ut Meierus recte in lite Att. p. 298 docet — nihil aliud indicant, quam Iophontem ante phratores patri cum alia obiecisse tum eum per senectutem desipere videri. Quae quidem etiam G. Hermanni sententia fuit, qui in Zimmermanni diurn. antiq. 1837, 98, p. 804 C. F. Hermanni Quaest. Oedip. recensens, si quid veri in illa narratione insit, nihil aliud inde colligi posse dicit, quam filium domesticis rebus male contentum fuisse, quoniam neque iudicium neque animadversionem secutam esse ex his vitae verbis appareat.

Quapropter Meierus, phratorum mentionem minime ad singularem dementiae actionem, sed ad aliam Sophoclis causam spectare in libello de gentilitate Attica capite X p. 19 contendit. Videri enim Sophoclem nepotem cognominem ex filio spurio Aristone natum in phratriam suam mortuo iam patre inducere voluisse, Iophontem autem ei obstitisse, quippe cuius maxime interesset, ne quis alius secum paternorum bonorum particeps fieret, et altercationem cum patre exercuisse: iam cum phratores non ausi essent nepotem albo inscribere, Sophoclem, re ad iudicium heliasticum delata, cum Iophon ibi illud dementiae crimen repetivisset, ad mentis integritatem declarandam nonnulla ex Oedipidis fabula recitasse.

Hanc quidem interpretationis viam etiam C. F. Hermannus probat, in eo tamen a Meiero discrepat, quod recepto in album fratris filio, cum frustra patri invidiam apud curiales conflare conatus esset, Iophontem rem ad iudices detulisse putat. Haec vero praeter necessitatem excogitata sunt, cum duplicis causae nullum testimonium exstet, sed et ceteros scriptores et biographum de una eademque causa disserere appareat. Quae etsi Fritzschius et Bergkius non probant, in eo tamen cum illis consentiunt, quod propter nepotem in phratriam inductum illa causa orta esse iis videtur; quo conjecturae illorum spectant, quas propter alias causas ferri non posse antea exposuimus.

Sed ea, quae auctor vitae tradit, Sophocli, quod nepotem suum magis dilexisset, invidisse Iophontem tam late patent, ut certi quidquam inde colligi non possit, et miramur sane, si hoc argumentum in fabula actum est, cur illud ipsum, quod summum ac praecipuum erat, scriptor narrare omiserit.

Neque assentior Nicolaio, qui p. 29 l. 1. nepotem a Sophocle vivo in legitimorum filiorum iura assertum propterea putat, quod ille inter quaestores templi Minervae in titulo laudato nominatur. Nam etsi lege a Pericle renovata cautum erat, ne quis civis Atheniensis putaretur, nisi cuius duo parentes cives Athenienses essent (cf. Plut. Periel. c. 37), tamen ipso belli Peloponnesiaci tempore eam fere plane neglectam esse vel inde appareat, quod Euclide archonte denuo restituta est, sed ita, ut ii, qui civitatem sibi vindicaverant, retinerent (cf. Philippi: Beiträge z. Gesch. d. att. Bürgerrechtes, p. 51; Hermanni Antiqu. § 118 not. 11 et 12). Potuit igitur ille in civitatem receptus esse, etiamsi phratriae adscriptus non erat.

Sed ad totam hanc rem dissolvendam summi momenti est inscriptio 2337 a Rangabe edita, in qua dona a quaestoribus Minervae vel alias arcis templi Ol. 101, 1 data enumerantur, ubi linea 37 legitur φιάλαι δύ[ο] . . . ἀ]ς Σοφοκλῆς Ἰοφῶντος ἐκ Κολω[νοῦ ἀνέθηκεν].

Commemoratur testimonio hoc gravissimo Sophocles Iophontis filius, cum Aristonis ex Theoride nati filium pariter eum dicant scriptor ὑποθέσεως Oed. Col., scholiasta ad Arist. Ran. v. 78, Suidas s. v. Ἰοφῶν et s. v. Σοφοκλῆς.

Iam cum parum verisimile sit, duos nepotes alterum Aristonis alterum Iophontis filium eodem nomine usos esse, Bergkius p. XVIII, not. 69 difficultatem ita removet, ut Iophontem, cum liberis orbus esset, Aristonis filium adoptasse putet, Sauppius vero ita ut in Relationibus societatis litterarum Gottingensis a. 1865 p. 251 Aristonem fuisse omnino neget, cum, quae de illo nota sint, cum fabulis de Theoride et de lite Iophontea narratis cohaereant, sed Sophoclem

illum Iophonti vindicet. Refutat autem Bergkii sententiam eo, quod, cum in ὑποθέσει ad Oed. Col. Sophocles Aristonis non Iophontis filius nominetur, itaque etiam in didascaliis sic scriptum fuerit, post illam demum fabulam eum adoptari potuisse appareat. Sed eodem iure quaerere licet, si in didascaliis Sophocles Iophontis filius nominatus est, quomodo in ὑπόθεσι plane aliud nomen irrepere potuerit; immo etsi iam priore tempore Iophon per adoptionem Sophoclem adseivit, nihil obstat, si in didascaliis et patris Aristonis et Iophontis nomen legebatur, quin patris nomen tantummodo in argumentum manavisse statuamus.

Sed utut res se habet, si Iophontis filius erat, causa illa quam Meierus finxit agi omnino non potuit; sin vero Bergkium sequimur — ut Sophocles avus eum in phratriam suam induxerit et postea adoptaverit Iophon — ne tum quidem verisimile est, Iophontem quominus hoc fieret impedire conatum esse, cum potius illum eius rebus favisse statuendum sit.

Itaque cum ex hac disputatione omnino non ob causam aliquam ad Sophoclis res spectantem phratores congregatos esse videamus, nullo alio modo mentionem eorum explicare possum, quam ut in aliquo eorum consessu, qui propter sive filii cuiusdam sive civis novae nuptae introductionem convenerant, fortasse inter epulas altercatione intra filium et patrem exorta Iophon eo progressus sit, ut ira vecors vel desipientiae crimen in patrem coniceret.

Et ibi quidem hoc crimen ut dilueret Sophocles carmen aliquod ex Oedipode Coloneo recitare potuit, cum non iam apud iudices nec secundum legum usum, sed intra curiales et iocose quidem causa ageretur.

Sed ne hoc probemus verba biographi prohibent. Cum enim is disertis verbis indicet, apud Satyrum tantummodo recitationem illam inveniri, auctorum, qui in vita nominantur, aetate infimum (vide Ritterum p. 46—54) neque ulla causa sit, cur reliqui, quos multos esse indicat biographus (*παρὰ πολλοῖς*), lepidissimum hunc causae finem omisissent, si cognovissent, magna suspicio oritur, ne recitationis auctor Satyrus sit, quem scriptis suis multas fabulosas narrationes mandasse constat — sive ipse invenit sive aliunde decerpit — ut minimam fidem mereatur (cf. Welcker. p. 263, not. 63 et p. 264, Bergk. p. XVII not. 67, Dindorf vita S. p. IV et proleg. ad Demosth. ed. III. Lips. 1855 p. LVII).

Itaque cum haec ex alio libro excerpta videantur, sine dubio etiam illa verba, quae Sophocli tribuuntur, *Εἰ μέν εἰμι Σοφοκλῆς* et q. s. Satyro debemus, quem Maehlyus p. 24 not. 1 sapientiae notione, quae in Sophoclis nomine lateat, et dementiae verbi *παραφρονεῖν* lusisse monet, ita ut virum sapientem insipientem esse non posse Sophoclem ille simili modo ac Schillerus Tellium loquentem faciat: „Wär' ich besonnen, hiess ich nicht der Tell.“

Nec quomodo talia fingere potuerit Satyrus difficile mihi videtur explicare. Nam cum ipsum dementiae crimen facile eo perducere posset, ut in summa senectute haec lis facta esse putaretur, Oedipum vero Coloneum fabulam illo tempore scriptam esse totius antiquitatis constans sit memoria, iam habemus, unde ille causam ad dementiae crimen a Sophocle propulsandum petiverit. Plutarchus autem vel is, quem secutus est, cum in totius fabulae recitatione offenderet, ex illa carmen venustissimum deprompsit, quo laudes pagi Colonei celebrantur.

Iam cum viderimus, ne comicum quidem, cuius sit rem augere et amplificare,^{*)} maiorem culpam in Iophontem conferre ausum esse, tota narratio iudicii concidit, magna autem suspicio oritur, num qua omnino discordia inter patrem et filium intercesserit. Cum enim constet, multa quae de viris illustribus Graeciae narrantur, e comoedia manasse,^{**)} non puto audaciae argui, si in

^{*)} cf. Welcker: Kl. Schrift. I, 108.

^{**) cf. Lehrs: Populaire Aufs. p. 395—403. Vischer.: Kl. Schrift. p. 395—488.}

comoedia tantummodo hanc rem tractatam esse cum Rittero (p. 54), Hermanno (praef. p. XI), Schneidewino, Nauckio, recentioribus fere omnibus viris doctis statuo. Quae autem comicus in scaena spectanda exhibuerat, cum pro vere factis essent habita, temporis progressu Oed. Colonei recitatione aucta et adeo immutata sunt, ut *παρανοίας* litem patri intendisse Iophon diceretur, itaque phratorum loco iudices ponerentur.

Nihil valet, quod Bergkius p. XVII affert, tale quid non solitos esse comicos poetas fingere, cum inficetum parumque urbanum esset, sed ea quae accidissent exornasse lepide et exagerasse, cum vel famam, quae de aliquo vigeret, quamvis vanam et incertam, ansam ad ludificandum comico praebuisse Vischerus p. 477 et 478 moneat; quo illud pertinere mihi videtur, quod a patre in tragoediis scribendis adiutus esse dicitur — eiusmodi enim sermones de filiis ex patribus claris natis saepissime sparguntur. Cum autem Iophon arte tragica summam laudem consecutus sit, non miramur, quod fuerunt, qui ei obtrectare studerent, ita ut vel Sophoclis gloriae eum invidere maligne dicerent.

Iam illam famam hoc modo poeta comicus exaggeravit, ut Iophontem in scaenam introduceret patri toties in theatro victori invidenter, tum cum ille omnia fere suomet ingenio deberi respondisset, ita furore ineensem, ut vel dementiam ei obiceret. — Necessitudo, quam inter Iophontem et Sophoclem minorem intercessisse antea statuimus, nullam perstringendi causam malignis hominibus praebere potuit, ita ut hac in re falsa tradidisse biographum appareat. Et fortasse quod non ab Iophonte sed a Sophocle minore Oedipus Coloneus docta sit, ita accipi potuit, Sophoclem nimio in nepotem amori induluisse.

Neque rectum vidit Dindorfius, qui non ex comoedia haec orta putat, sed fictam narrationem ad Satyrum auctorem refert. Huic enim illorum (*παρὰ πολλοῖς*) auctoritas opposita est, qui recitationem Oedipi Colonei non tradunt. Maehlyus autem p. 35 comoediam narrationis fontem esse posse negat, quod, cum Satyri temporibus dramatum monumenta integra extiterint, ab eo res sic tantummodo narrari debuerit ut in comoedia acta sit. Sed cum Satyrus — ut Maehlyus ipse p. 30, 31 concedit — curiositati lectorum satisfaceret, cur ei non licuerit — ut illis temporibus comoedia illa lectitata sit — narrationi, quam re vera factam esse lectores sine dubio putabant, aliquod addere, quod lectorum animos delectaret, non intellego.

Nec deductus sum de hac sententia iis, quae Hensius et in libello „Der Chor des S.“ p. VII et VIII praef. et p. 28 et 29 et accuratius nuper in tertia parte libri „Studien zu S.“ inde a pag. 289 exposuit. Demonstrare illo studet, numero choreutarum aucto id euisse Sophoclem, ut specie multitudinis exiguo bonorum choreutarum numero ei opus esset; coryphaeum enim chori, utrumque parastaten hemichorii, singulos *ἀριστεροστάτας* singulorum iugorum vice functos esse; in Philocteta autem fabula eum tanta parsimonia usum esse, ut tres tantummodo bene instructos cantores postulavisset, quod propter temporum iniquitatem factum esse suspicatur. Plane autem contrariam rationem in Oedipo Coloneo inveniri, cum hic praeter cetera carmina a choro recitata quinques singuli choreutae verba faciant, ita ut totum eorum numerum bene instructum fuisse statuendum sit; praeterea parachoregemate opus esse. Iam cum inde appareat fabulam docendam magnis sumptibus chorago stetisse, Sophoclem, cum sibi persuasisset se nullum choragum inventurum esse, ipsum sumptus vel quod verisimilius sit partem sumptuum tolerare in animo habuisse iamque ad fabulam docendam pecuniam dedit; quapropter ab Iophonte dementiae actionem ante curiales institutam esse, Sophoclem autem ipsa fabula proposita, ut sumptuum magnitudo cognosceretur, absolutum esse.

Altero loco a priore sententia in eo deflectit, ut filium non accusavisse patrem, sed de illa re querimoniam apud curiales habuisse putet; a comico vero poeta discordiae argumentum

ita esse auctum, ut Iophontem apud curiales patri quod tanquam desiperet criminis dantem introduxisset, quo modo lenissimam dementiae actionis formam adumbrare voluisse.

Iam offenditionem praebet, quod si Sophocles paucorum choreutarum numero magna consequi potuit — ut Hensius antea statuit — ab hac ratione subito discedit ita ut choreutas cunctos tot locis loquentes faciat.*^{*)} Hanc fabulam docendam quamquam magnos sumptus attulisse concedo, praesertim quod parachoregmate satis ample opus est — ut Aschersonius Philol. vol. XII p. 750 statuit, nam quominus Teuffelio**) assentiar obstat, quod Ismenae et Thesei partes duobus histrionibus tribuit, cum easdem partes ab eodem histrione actas esse censem*** — tamen nullam iustum causam video, cur hanc fabulam docendam quisquam recusare potuerit, quoniam ex scholio ad Aristoph. Ran. v. 406 scimus,†) ab Ol. 92, 1 (Callia archonte) populi scito permisum esse, ut duo choregiam susciperent, ex duobus vero titulis (C. I. Gr. 225, 26) tribuni chorago deficiente rem publicam ipsam choregiae onus suscepisse constat.

Deinde cum pro re publica agere Sophocles in animo haberet, non modo frustra causam a se institutum iri, sed etiam in omnium invidiam se venturum esse filius intellegere debuit, neque perspicimus, cur fabula, quae omnium oculos in se convertisset, a Sophocle non docta sit. Opinio autem eius vel propterea concidit, quod recitationem fabulae Satyri esse commentum demonstravimus. Summam enim offenditionem praebet, cum secundum Hensium fabulae dispositio totius causae cardo sit, cur ceteri auctores††) hanc ipsam rem neglexerint. Huc accedit quod tota illius narratiunculae indoles nos adducit, ut ad dementiae crimen propulsandum eam esse excogitatam existimemus.

Tenendum igitur est, totam narrationem esse fictam et e comoedia manasse.

*) cf. Muff: Philol. Anz. VIII, p. 286—290.

**) cf. Mus. Rhen. vol. IX, p. 136.

***) cf. Nauck, ed. Oed. Col. praeft. 32.

†) cf. Hense: Chor d. S. p. 27.

††) errat. H., qui p. 295 omnia testimonia hac in re conspirare contendit.

Caput II.

De fabula quadam Iophontis ad Semeles in coelum redditum pertinente.

Fabularum quinquaginta, quas Iophon scripsit (cf. Suid. s. v. *Ιοφῶν δράματα δ' Ι. ἐδίδαξεν*, ὃν ἔστιν *Ἀχιλλεὺς. Τήλεφος. Ακταιόν, Ἰκίον πέρσις, Ιεζαμενός, Βάκχαι* (ἢ) *Πενθεὺς καὶ ἄλλα τινὰ . . .*) duo tantummodo tituli nobis cogniti sunt (cf. Nauck. l. l. p. 591), cum catalogum totum qui apud Suidam exstat nihil esse, sed ad Cleopontem respicere D. Volkmannus de Suid. biogr. p. 33 recte perspexerit.*). Fortasse vero ex scholio Ven. ad Aristoph. Ran. v. 330, de quo iam accuratius disseram, fabulae cuiusdam Iophontae argumentum concludi potest. Leguntur illo loco haec: *ἡ μυρσίνη φύκείωται τοῖς χθονίοις θεοῖς, Διονύσου δεδωκότος, ὅτε ἀνήγαγε τὴν Σεμέλην. τοίς γάρ αὐτῷ φύκείωται, κισσός, ἄμπελος, μυρσίνη, μυθολογοῦσι δ' ἐν Σάμῳ ἐκ δὲ μυρσίνης ἐκ δὲ τοῦ πάθους δεισιδαίμονι θεῖον μὴ προσφέρεσθαι τῇ Ἡρῃ. ἐπεὶ γάρ, ὡς φασιν, ἐξητεῖτο τὴν ψυχὴν τῆς Σεμέλης τὸν κάτω θεούς, καθάπερ ἦν ἐπηγγελμένον, ὑποσχέσθαι λέγοντιν αὐτῇ τὸν Ἀιδην τοῦτο δράσειν, τοῦ Διονύσου τῶν μάλιστα τερπόντων αὐτῷ ἀντίψυχον ἀντ' ἐκείνης πέμψαντος· τὸν δὲ Διόνυσον πυθόμενον τὰ παρὰ τῶν κάτω θεῶν ἐπεσταλμένα σοφίσασθαι πρὸς ταῦτα καὶ τριῶν ὅντων αὐτῷ μάλιστα ἡγαπημένων, τοῦ τε κισσοῦ [καὶ τῆς ἄμπελου]**)* καὶ τῆς μυρσίνης, ἀποστεῖλαι τοῖς κάτω θεοῖς αὐτήν. δηλοῖ δὲ καὶ *Ιοφῶν ὁ τραγικός*.

Inde Iunonem a Plutone Semeles redditum postulavisse appareat. Aliud enim subiectum verba non admittunt, cum de Baccho haec dicta esse nequeant et propter pronomen quod sequitur αὐτῇ nomenque repetitum *Διόνυσος* et quod disertis verbis postea illum de iis quae Pluto iusserat certiore factum esse indicatur.

Iam magna oritur suspicio, quomodo fieri potuerit, ut Iuno Semeles inimicissima, quae auctor interitus eius fuerit (cf. Diod. III, c. 64), tanta mansuetudine atque clementia utatur, ut Baccho, quem non minus quam Herculem Alcmenae filium odisse constat, in matre recuperanda adiutrix exsistat. Talia a Iunonis moribus prorsus aliena esse puto. Ex aliis vero locis, ubi de Semeles redditu sermo est, nihil aliud quam a Baccho,*** vel si Nonnum sequimur (cf. libr. VIII, v. 407 et s.:

*Ζεὺς δὲ βαρυζήλοιο μετατρέψας νόον Ἡρης . . .
καὶ φλογερὴν Σεμέλην . . . ἀνήγαγε μητέρα Βάκχον*

cf. XXXI, v. 229), a Iove ipso eam in coelum reductam esse cognoscimus.

Itaque mendo contextus laborare mihi videtur — ut omnino ea, quae ad versum 330 huius fabulae explicandum pertinent, valde corrupta sunt, nam et in enuntiato antecedente errores mani-

*) cf. Welcker p. 1010. Daub.: Fleckeis. Jb. 1881, p. 257.

**) addit Dindorf.

***) cf. Dissen.: adn. ad Pind. Ol. II, v. 26, p. 28; Apollod. III, 5, 3; Paus. II, 31, 2; 37, 5.

festos deprehendimus nec prioris scholii, quod hic non exscripsimus, verba eo ordine quo debebat leguntur, sed transponenda sunt (cf. Adn. ad schol. Aristoph. edit. Duebn. p. 521). Id vero ex verbis traditis alicuius auxilio Bacchum ut mater in deorum numerum ascisceretur impetrasse eluet. Iam si respicimus verborum *καθάπερ ἦν ἐπηγγελμένον* (vertendum hic: ut imperatum erat), tum *τὰ π. τ. κ. θ. ἐπεσταλμένα* notionem, optime quae hic leguntur de deorum nuntia seu nuntio dicta esse putaverim.

Videtur igitur propter sequens pronomen *αὐτῆς* Iridis nomen intercidisse. Sed contra poetarum illorum temporum usum sine dubio repugnat, si Iridem tales partes egisse, ut Iunone invita nuntia mitteretur, statuimus. Apud Euripidem enim in Herc. fur. (cf. a v 829 usque ad v. 859) Iunonis adiutricem eam summo in Herculem odio inflammatam reperimus. In Inacho vero, dramate satyrico Sophocleo, et hanc deam et Mercurium in scaenam prodiisse ex scholio ad Aristoph. Av. v. 1203 appareat: *ώς ὁ Ἐρυής ἄγγελος ὡν παρὰ Σ. ἐν Ιν. (επὶ) τῆς Ἱριδος γνωμὴ τις ἥδε;* et q. s. Iam si consideramus discordiam atque aemulationem Iunonem inter et Iovem propter eius erga Inonem amorem exortam huius dramatis argumentum fuisse (cf. Apollod. 2, 1, 3), ut Mercurius Iovis mandata persecutus sit, ita Iridem in eo Herae ministram fuisse concluserim. Neque offendit locus Aristophaneus (Av. v. 1199 et s.), ubi a Iove — ut ipsa dicit (v. 1230) — missa est, cum res hic ita se habeat, ut omnium deorum consensu nuntiae munere fungatur.*)

Quae cum ita sint pronomine quod sequitur in *αὐτῷ* mutato Mercurii nomen reponendum puto, ita ut scribum *ἐπεὶ γὰρ Ἐρυής, ὡς φασι . . .* Huius dei vero commemoratio loco plane accomodata est, praesertim cum Dionysi precibus a Iove mandatum illud datum esse statuimus — quod verba *κ. ἦν ἐπηγγελμ.* indicare videntur. — Etiam alioquin Mercurium Iovis iussu Dionysi rebus favisse Apoll. 3, 4, 3 docet. —

Traditur igitur in scholio, Plutonem, cum Mercurius Iovis Dionysique iussu ab eo petivisset ut Semelen dimitteret, ea conditione id concessisse, ut pro Semeles vita (*ψυχή*) *ἀντίψυχον*, quod Dionys carissimum esset, rependeretur. Tum vero ab illo myrtum, quam praeter hederam et vitem maxime amabat, dolose missam esse (de locutione *σοφίσασθαι πρὸς ε.* cf. Plut. Demosth. c. 27; Polyb. 6, 58, 12). Plutonem Bacchi dolum non aegre accepisse, sed vel planta contentum fuisse, facile inde concluseris, quod myrtus ex illo tempore inferis saera fuit.

In Samiae Iunonis templum hanc inferri nefas fuisse ex verbis enuntiati *μυθολογοῦσι δὲ* et q. s. quamvis depravatus sit contextus luculentissime appetit, sine dubio propterea, quod ipsa illa planta aemula eius inimicissima ab inferis redempta erat (cf. Boetticher.: Baumechtus d. Hellen. p. 453).

Verborum ipsorum lectionem genuinam Dindorfius sic restituere conatur, ut verbis *ἐξ δὲ μ.* usque ad *δεισιδαιμονίου* ejectis ante vocem *Θεῶν* (sic pro tradito *Θεῖον* scribit) *μόνῃ* inserat, quae emendatio a Duebnero in scholior. edit. p. 285 (cf. p. 521) et Nauckio l. l. p. 591 probata est. Quamquam omnia quae hic tradita sunt in eodem enuntiato ferri non posse concedo, non tamen ex alio scholio haec illata esse — ut Dindorfius vult — sed ipsius scholii ambitum ampliorem fuisse puto. Itaque illa verba *ἐξ δὲ μυρσίνης ἐξ δὲ τοῦ πάθον*, ut vel particulae insertae indicant, mea quidem sententia alii enuntiato adscribenda sunt, in quo Semelen myrti dono liberatam Iunonis indignationem movisse tradebatur, ita ut verba si sic erant tradita *ἐξ δὲ τοῦ ἐξ τῆς μ. πάθον* idem fere significant ac *ἐξ δὲ τούτον ὁ ἐξ τῆς μ. ἐπαθε* (sc. *ἱ Θεά*), nam myrtus ipsa erat, qua Bacchi mater deorum numero adscriberetur.

*) A posterioris aetatis poetis plane Iunoni addicta est (cf. Preller. p. 288; Jacobi: Hdwb. d. Myth. p. 506); contra apud Homernum eam etiam Iunone invita missam esse hymn. in Apoll. Del. v. 102 et s. indicant.

Notio autem quae in verbis traditis δεισιδαιμονίᾳ θεῖον latet optime ad Samiorum erga Iunonem reverentiam — quam inde ab antiquissimis temporibus ab eis in primis cultam esse constat (cf. Preller. p. 105) — respicere mihi videtur.

Ex Athenaei enim libri XV, c. 13 constat, viticis foliis tantummodo eos pro corona usos esse, aliis autem omnibus coronarum generibus, lauræ excepta, quam ministris deae gestare licuit, abstinuisse. Apollinis iussu hoc tanquam poena constitutum erat, quod Iunonis simulacrum — Argivi enim cum rapere et auferre non possent in litore maris deposuerunt — ultro fugisse rati viticis (*λύγον*) ramis alligaverant (cf. Boetticher. p. 29, 481). Religione ac metu igitur adacti Samii myrtum deae invisam templo eius inferre non audebant.*) Itaque equidem scripserim δεισιδαιμονίᾳ τοῦ θεῖου.

Cum vero ea quae in scholio enumerantur satis amplum fabulae componendae argumentum praebeant, Semeles reditus in drame quodam ab Iophonte tractatus esse mihi videtur,**) quod satyricum fuisse ex ioculari fabulae tenore concluserim.

*) Quod Boetticher. (p. 481 cf. adnot. p. 29) ut Sami ita Argis myrtum Iunoni odio fuisse contendit, non recte se habet, cum ex scholio ad Pind. Olymp. VII, 83 Heraeis myrteam coronam victori praemio datam esse eluceat (cf. Hermann: Gottesd. Altert. p. 340, 341). — Hederam vero Argis deae odio fuisse ex Nonni libr. XXX, v. 192 et s. discimus:

. καὶ εἰς δόμον ἥλυθε "Ηρῆς
ζισσὸν ἀεράζουσα, τὸν Ἀργολίς ἔστυγε δαίμων,
δόσσον ἐρευθιώσαν ἐθήμονα φύλατο φότην.

**) De Semele egerunt praeter Aeschylium — quem de Iovis erga eam amore scripsisse patet cf. Nauck. l. l. p. 56 — et Sophoclem — a quo idem argumentum tractatum esse verisimile est — Carcinus et Diogenes Atheniensis in fabulis quae Σεμέλη inscribuntur (cf. l. l. p. 620, 602), quarum argumenta incerta sunt; exstabat denique Spinthari Σεμέλη περαννουμένη (cf. l. l. p. 740). — Comicorum poetarum fabulam scripsit Eubulus, cuius plenus titulus Σεμέλη ἡ Λιόνυσος fuit (cf. Meineke: histor. com. gr. p. 363).

34,40,- 480 X

Misenae. C. E. Klinkicht et fil.

ZEB Entsäuerung

26. März 2009